

Kulturhistorisk bedömning

Generella värden

Alla kyrkor har generella värden och som alla kyrkor byggda före utgången av år 1939 skyddas Fliseryds kyrka genom Kulturminneslagen (SFS 1988:950). Lagskyddet är ett uttryck för att dessa kyrkor anses ha ett högt kulturhistoriskt värde. Det är inte enbart kvalitativa, estetiska eller historiska egenskaper som tillmäts värde, utan också symboliska, icke-materiella. Varje kyrka utgör ett lokalt kulturarv för sin bygd och är ofta bland de äldsta byggnaderna i socken. Kyrkorna har generella värden, d v s sådana som är gemensamma för alla kyrkor. I skriften "Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning av kyrkor", utgiven av Riksantikvarieämbetet, ges exempel på sådana värden och karaktärsdrag. Kyrkan och kyrkomiljön är karaktärsskapande för bygden, ett landmärke och en orienteringspunkt i landskapet. Den är en symbol för trygghet, kontinuitet och förankring i tillvaron. Det lagliga skyddet omfattar kyrkobyggnadens exteriör och interiör, dess inventarier samt kyrkogården med dess byggnader och fasta anordningar.

Kyrkomiljön

Kyrkan ligger på en mindre höjd i Fliseryds samhälle. Den är placerad innanför en bogårdsmur i form av en stödmur. Mellan kyrkan och kyrkogården går Kyrkvägen som söderut leder vidare till Mönsterås och norrut ansluter till väg 23. Nedanför kyrkans norra entré ligger skolbyggnaden och i backen mellan kyrkan och skolan låg tidigare en långa kyrkstallar samt ett sockenmagasin. öst om kyrkan ligger församlingshemmet, uppfört 1955, och söder om detta ligger en långa med kyrkstallar vika sannolikt flyttats från kyrkans norra sida.

Socken var länge den kommunala förvaltningens avgränsning och kyrkan och kyrkvallen kom att utgöra det centrum och den gemensamma mötesplats till vilket de för socknen gemensamma funktionerna lokaliserades. Dagens kyrka ersatte en tidigare kyrka som brann ned år 1811. Den föregående kyrkan låg ca en halvmil från dagens som kom att uppföras på något som kallades allmännaplanen och var centralt placerad i byn och socknen. Kring den nya kyrkan växte sedan ett sockencentrum fram. De för Fliseryds socknen gemensamma angelägenheterna kom kring kyrkan att ta fysik form i byggnader som kyrkstallar, skola, prästgård och sockenmagasin. Idag återstår bara en liten del av kyrkstallarna, prästgården och skolan. Miljön har dock kompletterats med parkering och församlingshem. När det gäller kyrkstallarna så var äldre kyrkstallar traditionellt små byggnader där var gård uppförde eget stall. Under 1800-talet kom dock större sammanhängande stallbyggnader att uppföras. Både de rivna och de bevarade stallen i Fliseryd hör till den senare sorten. Skolan i sin tur kan ses som en illustration av 1842 år folkskolestadga i vilken varje församling ålades att skaffa skolhus och anställa lärare. Församlingshemmen är ofta en levande del av kyrkomiljöerna och sentida nybyggnationer är inte ovanliga. Fliseryds församlingshem är uppfört på 1950-talet och är en tidstypisk del av kyrkomiljön. Än idag fungerar kyrkomiljön som ett sockencentrum. Kyrkobyggnaden

Kort historik

Den nuvarande kyrkan uppfördes under åren 1816-1818. Den är en korskyrka med timmerstomme som efter några år exteriört försågs med stående träpanel och interiört putsades. Den panelade träkyrkan var mycket enkel till sin utformning, fasaderna var rödfärgade och taket klätt med enkupigt tegel. 1851 reveterades kyrkan utvändigt och 1880

tillbyggdes ett klocktorn i tegel mot kyrkans norra gavel. Tornet gavs i förhållande till kyrkan en ganska kraftfull gestaltning i nygotisk anda och putsades i vitt.

Exteriör

Vad gäller exteriören har denna i vissa delar förändrats ganska kraftigt från sin ursprungliga utformning. Detta gäller främst reveteringen (1851) av den tidigare panelklädda träkyrkan (som ursprungligen stått med timmerstommen exponerad) samt tornet som år 1880 ersatte det ursprungliga vapenhuset. Vapenhuset var innan det ersattes av tornet en pendang till sakristian och genom detta en del av kyrkans helt symmetriska utformning.

Ursprungligen hade kyrkan en konsekvent genomförd symmetri som krävde en fristående klockstapel. Dess lågmälda, nyklassicistiska enkelhet representerades bl.a. av träfasaderna, det flacka, tegeltaket, de stora rundbågiga fönstren, lunettfönstren ovan dörrarna och den symmetriska uppbyggnaden med sakristia bakom koret. Den i öst placerade sakristian är typisk för den nyklassicistiska perioden och var den placering som praktiserades av Adelcrantz (överintendent från 1757 och en av det svenska 1700-talets centralgestalter inom arkitektur och konstliv, med bl.a. fullbordandet av Stockholms slott i verksförteckningen) på 1770-talet. Fr.o.m. 1790-talet blev denna placering av koret den modell som överintendentämbetet fortsättningsvis under 1800-talet kom att förorda, ofta i kombination med ett rakt avslutat kor.

I och med reveteringen av Fliseryds kyrka kom en del av den enkelhet som den panelklädda fasaden bidragit med, och som var ytterligare påtaglig då timmerstommen stod oklädd, att bytas mot ett mer anspråksfullt uttryck. Detta uttryck förstärktes ytterligare då kyrkan trettio år senare försågs med ett torn, något som förändrade den tidigare helt symmetriska utformningen och lade till ett moment av riktning i den tidigare mycket sammanhållna och förankrade formen.

Vid tiden för tornets tillkomst var C. G. Brunius en stark röst i arkitektursammanhang i Sverige. Brunius var arkitekt, professor i Lund och en av sin tids mest tongivande män vad gällde arkitektonisk utformning av framförallt kyrkor. Hanrenässansen" och de enkla klassicistiska kyrkobyggnaderna som han fann stötande i sitt profana uttryck. Istället ansåg den medeltida tempelbyggnadskonsten som oöverträffad. I skenet av detta är tornets nygotiska utformning logisk trots att den bryter av från den ursprungliga kyrkans utformning. Även i profana byggnader förekom det rikligt med medeltida stilinfluenser under den senare delen av 1800-talet. Man kan tala om en allmän stilhistorisk vurm i landet. Tornet representerar därför genom sin nygotiska utformning arkitekturströmningarna i landet vid tiden. Sannolikt är korsarmarnas portar ursprungliga men har senare försetts med kassetter. Tornets port däremot är med största sannolikhet samtida med tornet.

Trots reveteringen och det av tornet ersatta vapenhuset har kyrkan behållit mycket av sin ursprungliga utformning som även ärlätt avläsbar i exteriören. Dagens kyrka bevarar den ursprungliga kyrkans långhus med valmat tak, rundbågiga fönster, portalernas utformning med lunettfönster och de karaktäristiska korsarmarna. Då dessa delar är en stor del av kyrkans uttryck kan man säga att den genom detta trots allt bevarar relativt mycket av sin ursprungliga nyklassicistiska utformning. Till detta är lagt tornet med det sena 1800-talets nygotiska utformning som understryks av spritputsen som ofta användes i denna stilriktning. Spritputsen medgav ett rikare spel mellan släta och putsade partier och där med en större artikulering av fasaden, något som ofta användes under perioden.

Interiör

Kyrkorummet är ett väl sammanhållet gustavianskt kyrkorum som även det bevarar mycket av sin ursprungliga utformning. Till denna kan räknas korsformen, läktarna och deras bänkinredning (även om orgel-läktarens bröstning byggdes om i samband med att en ny orgel och orgelfasad installerades 1862), det plana brädtaket med kraftig taklist, den slutna bänkinredningen, kolonnerna under läktarna och den ovala altarringen.

Den i exteriören beskrivna lösningen med sakristia i söder bildar utgångspunkt även för den interiöra utformningen av koret. Den fönsterlösa södra väggen och det rakt avslutade koret är ett av nyklassicismens kännetecken. Väggen ges genom denna utformning även möjlighet att fungera som fond idealisk för stora altaruppsatser och bildprogram, också det typiskt för den nyklassicistiska perioden. Lösningen med sakristia bakom koret gav även möjlighet att infoga de två regelmässigt, symmetriskt placerade sakristidörrarna i korväggens dekorativa ensemble. Även om det i Fliseryds kyrka inte skett någon större samgestaltning har man försett den södra väggen med en stor altaruppsats och den östra dörren till sakristian har givits en pendang i en likadan blinddörr i väster. Ursprungligen fanns sannolikt ingen altartavla utan denna inköptes från Stockholm år 1820 och först år 1837 kunde den infogas i altaruppsatsen som till kom detta år. De konstfullt utförda luftgallren ovan de två dörrarna i den södra korväggen är sannolikt tillkomna vid renoveringen på 1930- eller 1950-talet, medan kororgeln installerades 1989.

Predikstolen från 1822 är ett empirarbete där särskilt det enkla utförandet med nyklassicistiska element och takets nedhängande dekoration i form av en lambrekäng ger den sitt uttryck. Även läktarbröstningarna är utförda i en enkel nyklassicism som också går igen i den kraftiga profilerade taklisten och det enkla brädtaket. Oftast var dock de nyklassicistiska taken tunnvälvda vilket gör att det plana utförandet i Fliseryds kyrka är en del av kyrkans egna karaktär.

Bänkinredningen byggdes om för större bekvämlighet på 1950-talet varvid mellanrummet mellan bänkarna ökades och antalet bänkrader minskades. 1950-talet innebar även flera andra förändringar i kyrkorummet bl.a. där den mest påtagliga förändringen förutom ombyggnaden av bänkarna är korsarmarnas läktarunderbyggnader. Tidigare hade de norra bänkkvarteren under läktarna löpt hela vägen bak i öster respektive väster. Vid 1950-talets ombyggnad byggdes vindfång vid korsarmarnas entréer. I förlängningen av dessa vindfång byggdes väggar vilka skapade två ekonomiutrymmen i den yttre delen av var korsarm. I samband med denna ombyggnad kortades också bänkkvarteren bakifrån och en gång bildades mellan de nya läktarunderbyggnaderna och den bakersta bänkraden. Även läktartrapporna byggdes nya och gavs två lopp med vilplan mot tidigare ett vinklat lopp. Också antalet bänkar i långhuset minskades vid denna renovering och alla bänkar under läktaren togs bort. Det var antingen vid denna renovering eller vid renoveringen på 1930-talet som de två främsta kvarteren i långhuset omdisponerades och den främre delen av kvarteren vändes så att bänkarna där från att ha varit riktade mot mittgången riktades mot koret. I och med denna renovering togs alltså hälften av bänkraderna i korsarmarna bort och antalet bänkar i långhuset minskade från 64 till 38, även där nästan en halvering av antalet. De två korbänkarna är dock kvar och står på sina ursprungliga platser.

Den mest ursprungliga delen av kyrkan är de båda läktarna i korsarmarna. Här har de näst intill fulltaliga bänkraderna och golvet sin ursprungliga utformning och den förändring som gjorts är att väggarna reveterades år 1837. Reveteringen av kyrkorummet skulle dessutom kunna ses som en ursprunglig utformning då de tidigare timmerväggarna inte varit menade att vara den slutliga lösningen på väggarnas utförande.

Orgelläktaren har dock förändrats under åren. Ursprungligen var den grundare och sträckte sig bara precis över kyrkans norra fönster axel. Sannolikt byggdes den ut i samband med installationen av den nya orgeln 1862. Då byggdes även läktarbröstningen om men sannolikt i mycket stor överensstämmelse med det ursprungliga utförandet. Den orgelfasad som byggdes samman med läktarbröstningen 1862 är densamma än idag (2006) och har en enkel nyklassicistisk utformning.

Under orgelläktaren byggdes 1997 två utrymmen, det ena innehållande ett samlingsrum och det andra kapprum, toalett och städförråd. Då bänkarna i denna del av kyrkan togs bort redan på 1950-talet påverkade åtgärden kyrkorummet främst genom att en del av volymen under läktaren byggdes in. Kyrkan har genom sin storlek och korsarmarna redan ett relativt volyminöst kyrkorum. Även om läktarunderbyggnaderna, och då i synnerhet den under orgelläktaren, något minskat denna volym har den öppna karaktären i kyrkorummet ändå bibehållits. Denna bibehållna karaktär har möjliggjorts bland annat genom att orgelläktaren är förhållandevis djup och man endast byggt in en del av denna samt att sidoläktarnas underbyggnader gjorts mycket grunda.

Dessa i svenska kyrkor allt mer frekventa läktarunderbyggnader illustrerar, liksom andra delar av kyrkans inredning, kyrkans funktion och behov av utrymmen. De allt äldre kyrkobesökarna i kombination med en under slutet av 1900-talet allt mer uttalad strävan efter handikappsanpassning har t.ex. satt sina spår genom ramper vid trappor och installation av HWC.

När det gäller bänkinredningen har denna ursprungligen fyllt kyrkorummet och med detta varit mycket dominerande. De av bänkar fyllda kyrkorummen som tillkom kring sekelskiftet 1800 är dessutom en illustration av en kraftigt växande befolkning. Detta gör att bänkinredningen är ett tidsdokument och ett fysiskt uttryck för en demografisk förändring som skedde i landet vid tiden. Även läktarna är en del av detta uttryck då också dessa uppfördes för att bereda plats åt en växande församling.

Sammantaget är interiören förhållandevis ursprunglig. Den uppvisar många ursprungliga delar och de nytillskott som gjorts har inordnat sig i den ursprungliga nyklassicistiska utformningen och karaktären. Den största förändringen efter det att altaruppsatsen kom till och kyrkan reveterades invändigt är sannolikt decimeringen av antalet bänkar vilka än idag upplevs som relativt många men som ursprungligen varit nästan dubbelt så många. De kvarvarande bänkarna som sådana är därför en viktig del av kyrkans kulturhistoriska värde. Så är även den nyklassicistiska utformningen av kyrkorummet som tar sig uttryck bl.a. i utformningen av bänkarna, läktarbröstningarna, predikstolen, orgelfasaden och altaruppsatsen. Också 1930 eller 50-talets dekorativa element främst i form av luftgallren i koret lägger sin tids uttryck till kyrkans utformning det gäller även läktarunderbyggnaderna och då främst de under orgelläktaren vilken är ett tidstypiskt inslag från andra halvan av 1900-talet. Den ommålning av interiören som gjordes 1997 har givit kyrkorummet en sammanhållen karaktär med kulörval som understryker den nyklassicistiska prägeln i rummet. Vapenhuset har en för 1800-talet typisk utformning med sina dubbla trappor med dekorativa räcken. Även sakristian har en ursprunglig utformning. Här dominerer den stora kakelugnen från 1839 med sin enkla utformning som väl faller in i rummets enkla utformning bestående av stora spröjsade fönster och släta reveterade väggar. Även här bidrar den lågmälda färgsättningen till att ge ett ursprungligt intryck.

Inventarier

Kyrkan är påfallande sparsamt försedd med inventarier. Att där finns få äldre inventarier har till stor del sin grund i att den föregående kyrkan brann ned 1811 och att de där gick förlorade.

Genom detta har istället inventarier och fast inredning fått nyanskaffas i samband med att den nya kyrkan uppfördes vilket medfört att detta kyrkorum stilmässigt blivit ett förhållandevis homogent kyrkorum. Förutom några äldre nummertavlor är det främst de stora takkronorna inköpta från Oskarshamns kyrka år 1933 som sätter sin prägel på kyrkorummet och slår an något storslaget i ett annars lågmält kyrkorum.